

| 1720

Bercsényi László huszárezredet alapít Franciaországban

Egy magyar eredetű csapatnem nemzetközi elterjedése

A huszárság mint csapatnem a középkorban jött létre, de aranykora az újkor kezdetére tehető. A szláv eredetű huszár szót elsősorban az Oszmán Birodalom határvidékein létrejövő, gyors reagálású könnyű- vagy félnehéz lovasságra alkalmazták, amelyet elsősorban a hasonló jellegű oszmán (szpáhik, akindzsik, tatárok stb.) lovasság ellen vetettek be. Harcmódorukra az oszmánokéhoz hasonlóan a portyázás, rajtaütés, a cselvetés és a kisebb hadműveletek végrehajtása, azaz a kisháborús harcászat (a korszak katonai szaknyelvén *petite guerre*, *Kleinkrieg*, *guerilla* stb.) volt a jellemző. A törökök elleni harcok sikereinek hatására előbb európai, majd amerikai hadseregek lovasegységei is átvették a huszárok harcmódorát, nevét és egyes külső jegyeit.

A végvári magyar huszárok globális elterjedésének első lépcsőfokát a császári hadseregbe való integrálásuk jelentette. E hadseregben az első olyan kezdeményezés, amely a végvári magyar huszárokat ezredszintű egységben alkalmazta, Barkóczy Ferenc, későbbi kuruc altábornagy nevéhez fűződik 1672–1673-ban. A Bécs sikertelen oszmán ostromát követő 1683. évi hadjáratban már három huszárezredet találunk a császár hadseregben, amelyek számos sikert értek el.

Ezzel párhuzamosan a török háborúknban edződött magyar huszárok hírneve Nyugat-Európában is elterjedt. Spanyolországban, Bajorországban és Itáliában több próbálkozás történt a huszárok kisháborús taktikájának meghonosítására. A huszárok a legnagyobb jelentőségre azonban Franciaországban tettek szert, ahová a Thököly Imre, majd II. Rákóczi Ferenc vezette felkelések bukása után jelentős számú magyar katona emigrált.

A francia királyi hadsereg első önálló huszárezredeinek létrehozására a Thököly-felkelés bukása után, a pfalzi háború (1688–97) során került sor, részben a császári hadseregben aktívan harcoló magyar huszárezredek ellensúlyozására, részben pedig a császáriaktól átállt magyar dezertőrök alkalmazása céljából. Az első francia huszárezredet Luxembourg marsall kezdeményezésére hozták létre 1692-ben, de ez nem bizonyult hosszú életűnek, mivel Cornberg ezredtulajdonos és parancsnok a rá bízott pénzt eljátszotta. A spanyol örökösödési háború (1701–1714) folyamán elsősorban francia szolgálatba állt magyar dezertőrökből újabb ezredeket alapítottak, ám ezek sem bizonyultak hosszú életűnek.

A II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc bukását követően nagyszámú kuruc keresett menedéket a Francia Királyság területén, ahol az újabb európai háborúk során hamarosan hasznosítani tudták harci tapasztalataikat. Az emigrált kurucok egy része a francia huszárezredek tisztikarában kapott fontos pozíciót. Franciaország a spanyol örökösödési háborút lezáró utrechti békeszerződést (1713) követő

években is hajtott végre olyan hadműveleteket, amelyekben a frissen feltöltött, magyar eredetű huszárezredeinek is komoly hasznát látta. 1719-ben a francia királyi seregek például hadjáratot indítottak Spanyolországba azzal a céllal, hogy megbüntessék a békét Szardínia és Szicília megszállásával megszegő V. Fülöp spanyol uralkodót. E hadjáratban fontos szerepet játszott a zömében magyarokból álló Ráttky-huszárezred, amelynek sikerei nyomán egy újabb magyar eredetű huszárezred megalapítása mellett döntöttek.

1720-ban a Ráttky-ezred egyik tisztje, Bercsényi László (1689–1778) Le Blanc hadügyi államtitkárhoz fordult, hogy egy saját nevét viselő, magyarokból álló huszárezredet hozhasson létre, amelynek felállításához külföldi toborzóra kívánt menni. Bercsényi fiatalon részt vett Rákóczi felkelésében, majd a szatmári béke (1711) után a fejedelemmel Lengyelországba távozott. Innen 1712-ben ment Franciaországba, ahol hamarosan a Ráttky-huszárezred tisztjévé avanszált. 1725-ben feleségül vett egy elzászi polgárleányt, és fiatal nejevel Brie-ben vásárolt birtokán telepedett le. Pályája gyorsan emelkedett a katonai ranglétrán és a francia társadalmi hierarchiában. Sokat köszönhetett Leszczyński Szaniszló száműzött lengyel királynak, akivel 1718-ban ismerkedett meg az elzászi Wissembourg-ban. Barátságuk egészen a lengyel uralkodó 1766-ban bekövetkezett haláláig tartott.

Bercsényi katonai pályájának fontos mérföldköve volt 1720, amikor is a király engedélyével egy saját tulajdonú huszárezred alapításába kezdhetett. Bercsényi a rodostói magyar emigránsok körében próbálkozott, ahol a száműzött fejedelem környezetében található kuruc harcosokat igyekezett francia szolgálatban beléptetni. Mikes Kelemen 1720. november 18-i levelében meg is emlékezett a látogatásáról: „Nem elég azt megírni kédnék, hogy Bercsényi úrfi ideérkezett még szeptemberben, mert azt már régen tudja kéd, hanem azt kell megírni, hogy miért jött ide. A francia király megengedvén, hogy egy magyar regyimentet állítson fel, azért idejött, hogy magyar katonákat gyűjthessen.”* Bercsényi sikeres toborzóját követően az újoncait Franciaországba küldte, ahol az 1720-as marseille-i pestisjárvány idején rendfenntartó feladatokkal bízták meg őket.

A Bercsényi-huszárezred első háborús bevetésére a lengyel örökösödési háborúban került sor (1733–1736). Az ezred sikerei nyomán Bercsényi gyorsan emelkedett a katonai ranglétrán: 1734-ben brigadéros, majd 1738-ban altábornagy lett. Az osztrák örökösödési háború (1740–1748) újabb lehetőséget kínált katonai előmenetelle szempontjából. A magyar huszárok és vezetőjük teljesítményének elismertségét igazolja a tény, hogy XV. Lajos 1743 végén Bercsényit kinevezte a huszárezredek főfelügyelőjének, így csaknem az összes francia szolgálatban álló magyar huszár parancsnoka lett. 1745-ben XV. Lajos Bercsényit tábornokká nevezte ki, majd 1748-ban elnyerte a lotaringiai Commercé város katonai kormányzói kinevezését. Itt jelentős átalakítások árán a korábban III. (Stuart) Jakab angol és skót trónkövetelő által lakott kastélyból kaszárnyát létesített. 1753-ban pedig elnyerte a Szent Lajos királyi és katonai rend nagykeresztjét, majd – pályája csúcsára érve – 1758-ban a marsallbotot is.

A francia marsallok társasága 1515 és 1793 között alig kétszáz főt számlált és olyan intézményt formált, amely az *ancien régime* monarchiájának egyik legma-

* Mikes Kelemen 1720. november 18-i (39.) levele. In: Hopp Lajos (szerk.): *Mikes Kelemen művei*. Budapest, 1978. 70.

gasabb szintű stratégiai irányítására volt hivatva. A marsallokat a király nevezte ki, de kiválasztásukban óriási szerepet játszott a jelöltek érdeme, katonai és politikai teljesítménye. Bercsényi Lászlónak egyetlen magyarként sikerült elnyernie e neves címet, amellyel bekerült kora legmodernebb hadseregének elitjébe – olyan neves hadvezérek sorába, mint Henri de Turenne, Claude Louis Hector de Villars vagy Bercsényi kortársa, Szász Móric.

Bercsényi kiterjedt diplomáciai tevékenységet is folytatott egy újabb magyarországi felkelés reményében. Markáns magyar identitása nem állt ellentétben a francia király szolgálatával és a francia elitbe való sikeres beilleszkedésével, amelyet sokoldalú franciás műveltsége jól tükrözött. Jó példa erre a Luzancyban lévő kastélyában őrzött könyvtára is, amelyben sok értékes hungarica mellett a francia felvilágosodás szerzői is helyet kaptak.

Bercsényi László eseményekben gazdag pályája nagymértékben hozzájárult a huszárság franciaországi elterjedéséhez. Az ő irányítása alatt szerveződött a huszárság önálló csapatnemmé és honosította meg francia földön a magyarokhoz kötött jellegzetes harcászati módot, a kisháborús taktikát. Az általa alapított, mai napig fennálló huszárezred bizonyult a legstabilabb ilyen jellegű katonai egységnek. Bercsényi eközben határozottan igyekezett fenntartani a franciaországi huszárok magyar jellegét. A hadügyminiszternek ezt így indokolta meg: „Mindent megteszek, hogy magyarokat állítsak a király szolgálatába, és merem állítani, hogy sikeres vagyok, mivel a születésem és nevem ismert a hazámban, de ha megutáltatjuk a szolgálatot, ahelyett, hogy újabbakat szereznénk, elveszíthetjük a jelenlegi magyarokat is. Márpedig az vitathatatlan, hogy a magyarok a legalkalmasabbak a huszárságban való szolgálatra és az ezredemben lévő más nemzetiségűek is tőlük tanulják a szolgálatot.”* A magyar utánpótlás 1711 után azonban szinte tel-

Gróf Bercsényi László Ignác, Franciaország marsallja. Dominique Collin rézkarca, 18. század. Musée Lorrain, Nancy

* Bercsényi d'Argenson grófnak (Bitche, 1743. október 22.). Ford. Tóth Ferenc. Archives de la Famille d'Argenson, P 65.

jesen alábbhagyott, sőt az 1756-os osztrák–francia szövetségi szerződés aláírása után a magyar dezertőrök fogadásának lehetősége megszűnt; helyüket a francia hadvezetés elsősorban német anyanyelvű elzásziakkal és lotaringiaiakkal pótolta, majd az 1789-es forradalmat követően a huszárezredekben is a franciák kerültek többségbe.

A huszárok franciaországi megjelenésével párhuzamosan a fegyvernemet a 18. század folyamán szinte az összes európai hadsereg bevezette. A magyar huszárságra jellemző fegyverzet és felszerelés mellett elsősorban a hozzájuk kapcsolódó harcmodort igyekeztek átvenni. II. (Nagy) Frigyes porosz király például nagy jelentőséget tulajdonított a huszárok váratlan és kiszámíthatatlan hadműveleteinek. A császári huszárok hatékonyságát a hétéves háború alatt Frigyes saját kárán okulva ismerte meg, amikor is Hadik András egy bravúros hadművelet során a védtelenül hagyott Berlint néhány órára megszállta, komoly sarcot szedett össze, majd a felmentő sereg megérkezése előtt visszatért saját területére. A legendás porosz huszárvezérek – mint például Charles-Emmanuel de Warnery vagy Hans-Joachim von Ziethen – ezredei később a huszár csapatnem európai hírvű egységeivé váltak.

Az I. (Nagy) Péter cár reformjai nyomán megújuló orosz hadseregben is előszereget alkalmaztak emigráns magyarokat az újonnan alapított huszárezredekben, amelyek aztán részt vettek a 18. század fontos háborúiban. Az Egyesült Államokban a korábban a császári, a porosz és a francia hadseregben is szolgált Kováts Mihály játszott jelentős szerepet a függetlenségi háborúban harcoló amerikai haderő könnyűlovasságának megszervezésében. A 19. század elején függetlenné vált Argentínában, Peruban és Chilében szintén létrehoztak huszárezredek.

A Bercsényi László és bajtársai által alapított francia huszárezredek az első világháborúig lovasezredként szolgáltak, majd a haditechnika változásával, megőrizve ugyan korábbi harcászati szerepüket, átalakultak szárazföldi vagy ejtőernyős alakulatokká. A huszárok legfontosabb szerepet a felderítésben és a különleges akciókban (rajtaütés, kommandós hadműveletek) játszottak – így volt ez korábban és így van ez ma is. Ahol Franciaország a 19. században háborúzott, ott a huszárezredek is jelen voltak: Spanyolországtól a Krímen át Algériáig, vagy éppen Szíriáig. 1914 augusztusától Lotaringiában küzdöttek, 1917-ben Verdun előtt. A második világháború idején a francia ellenállók között sok, magát huszárnak tartó katona harcolt és vett részt az ország felszabadításában.

1946-ban Algériába vezényelték őket, ahol ejtőernyős kiképzést kaptak. Az egykori irreguláris magyar huszárok kései utódai a nagyhatalmak közötti háborúk mellett a gyarmati küzdelmekben is egyre fontosabb szerepet játszottak, részt vettek például a francia gyarmati uralom fenntartásáért vívott indokínai háborúban. Később több afrikai országban, Koszovóban, Bosznia-Hercegovinában, Afganisztánban és Libanonban is szerepet vállaltak békefenntartó missziókban, majd harcoltak az öbölháborúban is.

Bordó sapkájukon ma is látható azon vitézkötés, amit nemes egyszerűséggel La Hongroise-nak, azaz magyar kötésnek neveznek és amin keresztül továbbra is őrzik alapítójuk emlékét. Jelmondatuk is az alapító Bercsényi gróftól származik: „Omnia si perdas, famam servare memento”, azaz „ha mindent elveszítettél, emlékezz, hogy a becsület megmarad.” Az egyetlen nemzetközi huszármúzeum is a Bercsényi-huszárezred állomáshelyén, a dél-franciaországi Tarbes-ban található.

▪ **KAPCSOLÓDÓ FEJEZETEK**

1595 II. Fülöp spanyol király amerikai ezüsből állja az Oszmán Birodalom elleni magyarországi háborút

1686 A Szent Liga visszafoglalja Budát

1779 Kováts Mihály ezredes a britek ellen harcolva elesik Charles Townnál

▪ **IRODALOM**

Boissau, Général Raymond: *Ladislas Berchényy Magnat de Hongrie, Maréchal de France*. Paris–Budapest–Szeged, 2006.

El Hage, Fadi: *Histoire des maréchaux de France à l'époque moderne*. Paris, 2011.

Forster Gyula: *Gróf Berchényy László Franciaország marsallja*. Budapest, 1925.

Surreaux, Simon: *Les Maréchaux de France des Lumières. Histoire et dictionnaire d'une élite militaire dans la société d'Ancien Régime*. Paris, 2013.

Tóth Ferenc: *Magyar huszárok francia földön / Hussards hongrois en France*. Budapest, 2016.

Zachar József: *Franciaország magyar marsallja, Bercsényi László*. Budapest, 1987.

Tóth Ferenc